

ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ ON LINE

ETHNOLOGHIA ON LINE

ΤΟΜΟΣ 13 - VOLUME 13

2023

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

GREEK SOCIETY FOR ETHNOLOGY

2023

Κατελής Βίγκλας, Μια παράξενη ελπίδα για τον κόσμο. Έρευνα στο βίο του Ιησού Χριστού, εκδ. Εκδοτικός Οίκος Κ. & Μ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2023, σελ. 172, ISBN: 978-960-656-177-1.

Μαρία Κουμαριανού

Θέλει πολύ κουράγιο και μεγάλη παρρησία για να καταπιαστεί κάποιος με ένα θέμα τόσο οικείο αλλά και τόσο ανοίκειο όσο το Πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Και όμως αυτές οι δυο ιδιότητες χαρακτηρίζουν τον συγγραφέα Κατελή Βίγκλα ο οποίος με τη διπλή του ιδιότητα ως ιστορικός και θεολόγος προσεγγίζει αυτό το αμφιλεγόμενο θέμα, θέτοντας παράλληλα ως κύριο άξονα του βιβλίου του το στοιχείο του παράξενου στη ζωή του Ιησού. Εξάλλου, τα παράξενα φαινόμενα και οι αντιλήψεις που αυτά γεννούν στον λαό, αποτελούν μια εκ των ων ουκ άνευ επιστημονική θεματική της Εθνολογίας.

Το βιβλίο αυτό δεν αποτελεί μια επιπλέον θεωρητική προσέγγιση του Ιησού, αλλά όπως λέει και ο ίδιος ο συγγραφέας «στην έρευνά μου αυτή συναντήθηκα με διάφορες ερευνητικές ή ιδιαίτερες απόψεις είτε αυτές ήταν εξυμνητικές του Ιησού είτε ήταν ακόμα και αντίθετες, άθεες άπιστες και χριστιανομάχες» (σελ. 10).

Στην *Εισαγωγή* του έργου, με τίτλο «Παγκόσμια Ιστορία και Ρόδον το Αμάραντον» (σελ. 13-26), ο συγγραφέας εκκινεί από τα λόγια του αποστόλου Παύλου «Χριστού ευωδία εσμέν τω Θεώ εν τοις σωζομένοις» (Β' Κορ. 2,15), δηλαδή ότι ο Χριστός είναι «Το Ρόδον» το οποίο όσοι το πλησιάζουν αισθάνονται μία ουράνια ευωδία. Ο Ιησούς είναι το Ρόδον της σωτηρίας που βλάστησε από την Παρθένο Μαρία, χωρίς το κληρονομικό μόλυσμα του προπατορικού αμαρτήματος.

Σκοπός του συγγραφέα είναι να καταδείξει πώς ο διαιρεμένος λόγω των ιστορικών συγκυριών, των τεχνολογικών επιτευγμάτων και της εξουσιαστικής διάθεσης των ιθυνόντων κόσμος τείνει ηθελημένα προς την ανεύρεση του Όλου από το οποίο προέρχεται και να αποκτήσει μια συνεκτικότητα. Έτσι το ανθρώπινο πρόσωπο που αντιπροσωπεύει το Όλον, συγκεφαλαιώνοντας δηλαδή τα κοινά γνωρίσματα της ανθρώπινης φύσης, την καθολική ανθρωπότητα, αλλά και τη μοναδικότητα του συνδιαλλαγής της φαντασίας και της σκέψης με τρόπο μοναδικό και ανεπανάληπτο.

Στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Ο Ιησούς ως ιστορικό πρόσωπο» (σελ.27-34) δίνονται εν περιλήψει οι απόψεις για την ιστορικότητα του προσώπου του Ιησού, όπως για παράδειγμα το πότε ακριβώς γεννήθηκε (3 μ.μ. στις 3 Απριλίου του 33 μ.Χ.) σύμφωνα με τη σύγχρονη έρευνα. Επισημαίνεται ότι οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν είναι κυρίως εσωχριστιανικές, ενώ υπάρχουν και οι εξωχριστιανικές πηγές, καθ' όλα αποδεκτές και έγκυρες. Άλλωστε, όπως σημειώνεται στο βιβλίο, ο Ιησούς, κατά τη διάρκεια της ζωής του υπήρξε ένας ασήμαντος υπήκοος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας που έδρασε και πέθανε σε μια απομακρυσμένη και φτωχική επαρχία της κατά τον 1ο αιώνα μ.Χ. Σχετικά

με το πρόσωπο και τη θεϊκή φύση του Ιησού Χριστού, η Ανθρωπότητα θα πληροφορηθεί μόνο μετά τη διάδοση της χριστιανικής θρησκείας στους κατοπινούς αιώνες.

Το δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Το στοιχείο του παράξενου στη ζωή του Ιησού» (σελ. 35-42) γίνεται λόγος για τις αμφισημίες που προκύπτουν από τη ζωή του Ιησού τόσο σε εμάς που διαβάζουμε τα Ευαγγέλια και τις εκάστοτε βιογραφίες που έχουν γραφτεί όσο κυρίως στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι της εποχής του είδαν και αντιμετώπισαν τις πράξεις και τα λόγια Του. Το σίγουρο είναι πως όλοι συνεπάρθηκαν από αυτό το «ιδιάζον υπερφυσικό» με τη μορφή θαυμάτων –οικείο και ανοίκειο ταυτόχρονα– και είχαν μια βιωμένη αντίληψη του Θεού που στη συνέχεια των αιώνων συντέλεσε στη σύγκλιση του «ιστορικού Ιησού» με τον «Ιησού του εκκλησιαστικού κηρύγματος», δηλαδή της γνώσης και της πίστης.

Το τρίτο κεφάλαιο τιτλοφορείται «Ο μεγάλος “γνωστός άγνωστος”» (σελ. 43-48) και αναφέρεται στα παράδοξα της βιογραφίας του από τους Ευαγγελιστές, οι οποίοι συνέγραψαν σε μια γλώσσα που δεν ήταν δική τους (ελληνική) για να αφήσουν ως παρακαταθήκη τις άγνωστες πτυχές κάποιου που τον γνώρισαν προσωπικά. Εξαιρεση αποτελεί ο Λουκάς, ο οποίος κατέγραψε ότι άκουσε εκ μέρους των Αποστόλων.

Τα επόμενα δυο κεφάλαια αναφέρονται σε αυτή την όψη της προσωπικότητας του Ιησού που θεωρήθηκε επικίνδυνη: αμφισβήτησε την επί της γης δύναμη της εξουσίας, θεωρήθηκε δυνάμει στασιαστής και εγκληματίας, απευθύνθηκε στις μάζες και επιτέθηκε ενάντια σε όλους αυτούς που θεωρούσαν τον εαυτό τους απεγάδιαστο, χωρίς όμως την ανάλογη πνευματική ανέλιξη (σελ.50). Αν και πέθανε με τον πλέον ατιμωτικό τρόπο, εντούτοις τα λόγια του έγιναν πηγή διαφόρων φιλοσοφικών αναζητήσεων.

Με το στοιχείο του παράξενου στη ζωή του Ιησού συνυφαίνονται και οι εγκληματολογικές απόψεις του Ιταλού πατέρα της σύγχρονης εγκληματολογίας Τσέζαρε Λομπρόζο (Cesare Lombroso, 1835-1909) και η έννοια του μη κανονικού των Γάλλων στοχαστών Ζορζ Κανγκκιλέμ (Georges Canguilhem, 1904-1995) και Μισέλ Φουκώ (Michel Foucault, 1926-1984). Ωστόσο, η διαφορετικότητα του Ιησού δεν ταυτίζεται με κάποια παθολογία.

Η έννοια του ονειρικού σε σχέση με την αναγγελία της Βασιλείας των Ουρανών στη διδασκαλία του Ιησού (σελ. 61-66) μπορεί να παραλληλιστεί με τους μύθους, τα παραμύθια, τις παραδόσεις, τις προλήψεις των διαφόρων λαών, αλλά και με την ίδια τη χριστιανική θρησκεία (πρβλ. την έννοια της φαντασίας στο έργο του Έλληνα φιλοσόφου της διασποράς Κορνήλιου Καστοριάδη (1922-1997)).

Το μοτίβο της «νοσταλγίας του χαμένου παραδείσου» στο έβδομο κεφάλαιο (σελ.67-72) συμπίπτει με το φιλοσοφικό ζήτημα της υπαρκτικής ελευθερίας του ανθρώπου πέρα της ιστορικής πραγματικότητας, ενώ στο επόμενο κεφάλαιο σχετικά με την ιατροποίηση του Ιησού (σελ. 73-82), περιγράφεται η εικόνα του «παράδοξου βασιλιά», μοναδικά διαφορετικού που δεν υπόκειται σε κανένα φυσικό νόμο. Πολύ ενδιαφέρουσες είναι οι αναφορές του συγγραφέα σε γενεαλογίες του Μεσαίωνα που εμπνέονται από το πρόσωπο και τις πράξεις του Ιησού.

Η κοινωνική-ανθρωπολογική επαναστατικότητα του Ιησού συνοψίζεται στην προτροπή Του «Εμπρός οι ταπεινοί» (σελ. 83-92): ο Ιησούς προέρχεται από τον λαό και απευθύνεται στον λαό. Ωστόσο, ο Ιησούς δεν ήταν ένας κοινωνικός μεταρρυθμιστής, αφού αποδεχόταν την κοινωνική ανισότητα και δεν ωθούσε τους ακολούθους του να αλλάζουν τις κοινωνικές δομές χρησιμοποιώντας βία. Ο Ιησούς, σύμφωνα με τον συγγραφέα του βιβλίου, καλούσε τον καθένα ξεχωριστά να αλλάξει τις δικές του εσωτερικές δομές, να αφουγκραστεί τον Άλλον και να επιζητήσει κοινωνική δικαιοσύνη.

Όσον αφορά τη γλώσσα του Ιησού (σελ. 93-98) αυτή ήταν η αραμαϊκή και συγκεκριμένα μια διάλεκτος της ιουδαιοπαλαιστινιακής αραμαϊκής γλώσσας, της οποίας σπαράγματα επιβιώνουν στην *Καινή Διαθήκη*, παρόλο που τα κηρύγματά του και η ζωή του αποτυπώθηκαν στην ελληνική της εποχής του. Πολύ ενδιαφέρουσες είναι οι πληροφορίες για ένα πρώιμο χριστιανικό Ευαγγέλιο που ονομάζεται *Λόγια του Ιησού*.

Το κεφάλαιο για την αστεγία, την περιπλάνηση και την έρημο (σελ. 99-104), αφορά σε ένα φαινόμενο της εποχής που σχετίζεται με τις ακραίες δοκιμασίες, τη νηστεία, τους πειρασμούς και τις προλήψεις περί δαιμόνων και του Σατανά.

Στο κεφάλαιο για το υπερανθρώπινο ως υπερφυσικό (σελ.105-110), η σημειωτική θεωρία του Ιταλού συγγραφέα Ουμπέρτο Έκο (Umberto Eco, 1932-2016) εκδιπλώνεται και εφαρμόζεται στα Ευαγγέλια, για να αναιρεθεί όμως στα συμπεράσματα της ενότητας αυτής. Οι βασικές συνθήκες της διαδραμάτισης της ζωής του Ιησού θυμίζουν την κατάταξη του Αριστοτέλη στο *Περί Ποιητικής*, δηλαδή την αρχή, την ένταση, την κλιμάκωση, τη λύση και την κάθαρση. Ωστόσο, ο Ιησούς ήταν ένα υπαρκτό πρόσωπο και όχι μυθοπλαστικός χαρακτήρας. Στο κεφάλαιο αυτό ο Ιησούς συγκρίνεται με άλλους μυθιστορηματικούς ήρωες που θεωρούνται υπεράνθρωποι λαϊκών αφηγήσεων. Ο συγγραφέας καταλήγει στο ότι με τη λογική σκέψη δεν μπορούμε να κατανοήσουμε πλήρως την υπερφυσική διάσταση της ζωής του Ιησού, όπως για παράδειγμα τα θαύματά Του. Για τούτο, στο σημείο αυτό υπεισέρχονται η πίστη, ο μυστικισμός, το αίσθημα του υψηλού, το υπερανθρώπινο ως υπερφυσικό, η υπέρβαση των ορίων.

Οι επιστημονικοί κλάδοι της κρανιομετρίας και της φρενολογίας (σελ.111-116) σίγουρα ενδιαφέρουν τον κοινωνικό ανθρωπολόγο ως παρά- και ψευδό-επιστήμες. Επίσης, το πώς έμοιαζε ο Ιησούς στην εξωτερική του εμφάνιση είναι ένα θέμα που πρέπει να απασχολήσει τη βιολογική και φυσική ανθρωπολογία, χωρίς όμως να είναι εφικτή η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων. Στην ουσία το «πορτρέτο» του Ιησού που γνωρίζουμε με σιγουριά αφορά περισσότερο στην ύπαρξη υψηλού πνεύματος και χαρισμάτων.

Τα θαύματα πάλι του Ιησού (σελ.117-122) έτσι όπως περιγράφονται στην *Καινή Διαθήκη* αποτελούν για τους συγγραφείς της ζήτημα βιωμένης, προσωπικής εμπειρίας με τον Θεό, μιας εμπειρίας που ξεπερνά οτιδήποτε μπορεί να συλλάβει η ανθρώπινη νοημοσύνη είτε με εξηγήσεις είτε με συλλογισμό. Όμως, ο συγγραφέας τονίζει πως ο Ιησούς πρέπει να διαχωριστεί από τους μάγους και τους θεουργούς εκείνης της εποχής, που συνέδεαν τη μαγεία με τη θρησκεία. Παρόλο που η σύγχρονη

επιστήμη προσδοκά να δώσει εξήγηση σε πολλά «μυστήρια» του παρελθόντος, εντούτοις μια μοναδική και τελεσιδική αλήθεια συνεχίζει να μας διαφεύγει.

Σχετικά με την ενότητα του βιβλίου που τιτλοφορείται *Ex Oriente Lux* (σελ. 123-128), το έργο του Αμερικανο-παλαιστίνιου διανοητή Έντουαρντ Σαϊντ (Edward Said, 1935-2003) αποτέλεσε ένα βασικό καθοδηγητικό νήμα της σκέψης του συγγραφέα. Έτσι υπογραμμίζεται ότι μια όψη της παράξενης διαφορετικότητας του Ιησού αποτελεί για τον Δυτικό άνθρωπο η προέλευσή του εξ Ανατολής. Αλλά και οι αφηγήσεις περί των φανταστικών ταξιδιών του Ιησού στην Ινδία επιτείνουν αυτή τη διαφορετικότητα, αποκτώντας λαογραφική αξία.

Το πρόσωπο του Ιησού εμφανίζεται σε νουβέλες επιστημονικής φαντασίας, όπως σε αυτή του Αμερικανού λογοτέχνη Μάικλ Μούρκοκ (Michael Moorcock, -1939) *Ίδε ο άνθρωπος (Behold the Man, 1969)*, που σχολιάζεται από τον Βίγκλα στο ομότιτλο κεφάλαιο (σελ. 129-132) και προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού στηρίζεται σε ένα εντυπωσιακό μυθοπλαστικό εύρημα. Ο πρωταγωνιστής με το όνομα Καρλ Γκλογκάουερ ταξιδεύει στο χρόνο δύο χιλιάδες χρόνια πίσω από τη δεκαετία του 1960 και καταλήγει να αναπαριστά –ή να ζει για πρώτη φορά– τη ζωή του Ιησού, συμπεριλαμβανομένης της σταύρωσής Του. Ο συγγραφέας παρατηρεί ότι οι άνθρωποι που φέρονται όπως ο πρωταγωνιστής της νουβέλας του Μούρκοκ διακατέχονται από το «Σύμπλεγμα του Θεού» (*God complex, Messiah complex, Christ complex, Savior complex*) και επιδιώκουν να ταυτιστούν με τον Μεσσία όσο πιο αληθινά αυτό είναι δυνατόν. Ωστόσο, η αλαζονεία και η προσποίηση των ατόμων αυτών ουδεμία σχέση έχουν με την ταπεινή και ανυπόκριτη συμπεριφορά του πραγματικού Ιησού.

Στο δέκατο έβδομο κεφάλαιο αναλύεται το θέμα του Μυθικισμού (σελ. 133-138), δηλαδή της θεωρίας ότι ο βίος του Ιησού αποτελεί αποκύημα φαντασίας και μυθοπλασίας. Πρόκειται για θεωρίες συμβολισμών ή παγκόσμιας θρησκείας που ταυτίζουν τον Ιησού με κάποια ηλιακή θεότητα. Στο θέμα αυτό ο συγγραφέας ασκεί έντονη κριτική, ιδιαίτερα σε σχέση με το έργο του Σκωτσέζου ανθρωπολόγου Τζέιμς Φρέιζερ (James Frazer, 1854-1941), *Ο Χρυσός Κλώνος (The Golden Bough, 1890)*. Ωστόσο, ο συγγραφέας συμπεραίνει ότι η θεωρία σύμφωνα με την οποία ο Ιησούς Χριστός δεν υπήρξε ποτέ ως ιστορικό πρόσωπο και ότι επρόκειτο για έναν ηλιακό μύθο, που εμπίπτει στο μοτίβο του θνήσκοντος και αναστάντος θεού, είναι ανεδαφική και περιθωριακή. Επιπλέον, αν κάποιος αφιερώσει ένα μεγάλο μέρος της ζωής του ή της επιστημονικής σταδιοδρομίας του για να αποδείξει την ανυπαρξία του Ιησού, αυτό σημαίνει ότι κατά περίεργο τρόπο έλκεται με πάθος από την προσωπικότητα του Θεανθρώπου, αναζητά κι αυτός μια παράξενη ελπίδα για τον κόσμο και τη ζωή του.

Η έκφραση «Τα μαθηματικά του Θεού» αποδίδεται εδώ για πρώτη φορά στον κλάδο της Βυζαντινής Φιλοσοφίας (σελ. 139-148). Στο ίδιο κεφάλαιο, καθίσταται προσπάθεια να φωτιστεί ο τρόπος με τον οποίο γεννήθηκε ο κλάδος της Βυζαντινής Φιλοσοφίας από τους Βασίλειο Ν. Τατάκη (1897-1986) και Λίνο Γ. Μπενάκη (1928-2022) κατά τον 20ό και 21ο αιώνα. Έτσι θεωρείται ότι ο Β. Τατάκης προέβη στον συσχετισμό δύο μέχρι τότε διαφορετικών κωδίκων σκέψης και επικοινωνίας, τον γνωσιολογικό χώρο του Βυζαντίου με την Ιστορία της Φιλοσοφίας. Η δημιουργική αυτή πράξη του

Τατάκη διαθέτει ευριστική αξία μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια, παρήχθη ο νέος επιστημονικός κλάδος της Βυζαντινής Φιλοσοφίας που ήδη έχει προχωρήσει στην τρίτη γενιά ερευνητών και μελετητών. Η Βυζαντινή Φιλοσοφία ως κλάδος στοχεύει στην επανερμηνεία και προσέγγιση της χριστιανικής σκέψης μέσα από πιο σύγχρονες οπτικές. Εκτός των άλλων, ο συγγραφέας επιχειρηματολογεί, ως προς το ό,τι ο κλάδος της Βυζαντινής Φιλοσοφίας προέκυψε ως προσπάθεια να γνωρίσουμε τα «Μαθηματικά του Θεού», να κατανοήσουμε στο μέτρο που μας το Επιτρέπει το μεγαλείο της Δημιουργίας.

Εν κατακλείδι, το βασικό θέμα του βιβλίου είναι η παράξενη και μυστηριώδης εμφάνιση του Θεανθρώπου στην Ιστορία, που όμως αποτελεί μια αδιαπραγμάτευτη αλήθεια, πόσο μάλλον εφόσον επιβιώνει θριαμβευτικά από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Σύντομο Βιογραφικό Σημείωμα

Η Μαρία Κουμαριανού είναι μόνιμη καθηγήτρια Γαλλικής Γλώσσας στο Πανεπιστημιακό Κέντρο Ξένων Γλωσσών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο Αθηνών (Γαλλική Φιλολογία) και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο (Μετάφραση και Διερμηνεία). Εκπόνησε μεταπτυχιακές σπουδές στη γαλλική φιλολογία (Université Lumière Lyon 2), στην Κοινωνική Ανθρωπολογία (Πανεπιστήμιο Αιγαίου) και στη Θεολογία (Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο). Είναι διδάκτωρ κοινωνιολογίας της λογοτεχνίας (Université Lumière Lyon 2) και διδάκτωρ Ανθρωπολογίας του αστικού χώρου (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο – Σχολή Αρχιτεκτόνων - Μηχανικών). Έχει διδάξει σε πολλά πανεπιστημιακά ιδρύματα (Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Πανεπιστήμιο Κύπρου) και έχει συνεργαστεί για περισσότερο από δέκα χρόνια με το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Διαδραστική της Γαλλικής ως Ξένης Γλώσσας». Είναι συγγραφέας επτά βιβλίων για τη γαλλόφωνη αφρικανική λογοτεχνία και την κοινωνική ανθρωπολογία. Έχει επίσης δημοσιεύσει πολυάριθμες μελέτες για την ανθρωπολογία και τη θεωρία της μετάφρασης. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται σε τρεις τομείς: την ανθρωπολογία του αστικού χώρου, τη θεωρία της μετάφρασης, και η σχέση εθνολογίας και λογοτεχνίας. Διατελεί Πρόεδρος της Ελληνικής Εθνολογικής Εταιρείας.

Bref CV

Maria Koumarianou, est professeure permanente de langue française au Centre universitaire des langues étrangères de l'Université d'Athènes. Elle est diplômée de l'Université d'Athènes (Littérature française) et de l'Université Ionienne (Traduction et Interprétation). Elle a obtenu des masters en littérature française (Université Lumière Lyon 2), en Anthropologie Sociale (Université de l'Égée) et en Théologie (Université Ouverte de Grèce). Elle est titulaire d'un doctorat en sociologie de la littérature (Université Lumière Lyon 2) et d'un doctorat en anthropologie de l'espace urbain (Université Technique Nationale d'Athènes – Faculté d'Architecture). Elle a enseigné dans plusieurs institutions universitaires (Université de la mer Égée, Université Kapodistrienne, Université de Chypre) et a collaboré pendant plus de dix ans avec l'Université Ouverte Hellénique dans le programme d'études post-universitaires "Didactique du Français Langue Etrangère". Elle est l'auteur de sept livres sur la littérature franco-africaine et sur l'anthropologie sociale. Elle a également publié de nombreuses études sur l'anthropologie et la théorie de la traduction. Ses intérêts scientifiques portent sur trois domaines : l'anthropologie de l'espace urbain, la théorie de la traduction; et la relation entre l'ethnologie et la littérature. Elle est présidente de la Société Hellénique d' Ethnologie.

